

XAYRIDDIN SULTONOV NASRIDA NUTQIY PORTRET YARATISH USULLARI

Abdullayeva Yulduz

Navoiy davlat universiteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi

3-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15113753>

ARTICLE INFO

Received: 11th March 2025

Accepted: 18th March 2025

Published: 29th March 2025

KEYWORDS

Xayriddin Sultonov, nutqiy portret, qahramon nutqi, badiiy asar, xarakter yaratish, ruhiy olam, o'zbek nasri.

ABSTRACT

Ushbu maqolada Xayriddin Sultonov nasrida nutqiy portret yaratish usullari tahlil qilinadi. Adib o'z asarlarida qahramonlarning ruhiy olamini ochib berishda nutqiy portretlarga alohida e'tibor qaratadi. Qahramonlarning nutqi orqali ularning xarakteri, ichki kechinmalari va shaxsiyati yoritiladi. Maqolada Xayriddin Sultonovning hikoya va qissalaridan olingan misollar asosida nutqiy portret yaratish usullari va ularning badiiy asardagi o'rnini ko'rib chiqiladi.

Xayriddin Sultonov nasrida nutqiy portret usullari yoki Xayriddin Sultonov ijodida og'zaki portret yaratish usullari til orqali personajni tasvirlashning nozik tomonlarini o'rganadigan mavzudir. O'zbekistonlik ko'zga ko'ringan yozuvchi va shoir Sultonov obrazlar, metafora va dialoglar yordamida personaj va vaziyatlarni yorqin tasvirlashda o'ziga xos mahorati bilan mashhur. Sultonov og'zaki portret yaratishda qo'llaydigan asosiy usullardan biri bu jonli tasvirlardan foydalanishdir. Tasviriy rasmni so'zlar bilan bo'yash orqali u o'z qahramonlarini jonlantirishga va ularni o'quvchiga haqiqiy va moddiy his qilishiga qodir. Jumladan, Sultonov "Chol va dengiz" qissasida bosh qahramonning ob-havoga to'lib ketgan chehrasini shu qadar batafsil tasvirlaydiki, o'quvchi uning terisidagi chiziq va burmalarni deyarli ko'rib qoladi.

Sultonov metodining yana bir muhim jihati uning metafora va simbolizmdan foydalanishidir. U metafora yordamida o'z personajlari va obrazlarida chuqurroq ma'no va hissiyot qatlamlarini yetkaza oladi. Jumladan, Sultonov "Ipak yo'li" she'rida hayot safari, zamonning o'tishini timsol sifatida qiyshaygan yo'l obrazidan foydalanadi. Sultonov ijodida dialog ham asosiy element hisoblanadi. Odamlarning bir-biri bilan gaplashishi va o'zaro munosabatini suratga olish orqali u haqiqiy va hayotga to'g'ri keladigan muloqotni yaratishga qodir. Bu uning og'zaki portretlariga realizm tuyg'usini qo'shadi va o'quvchini o'zi yaratgan dunyoga yanada singdirishga yordam beradi. Xayriddin Sultonov nasrida nutqiy portret usullari - taniqli nutq rassomi Xayriddin Sultonovning og'zaki portretlarni yaratishda qo'llagan texnika va usullarini o'rganuvchi mavzu. Og'zaki portretlar badiiy ifoda shakli bo'lib, u so'z orqali shaxsning mohiyatini aks ettiradi, nutqdan uning xarakteri, shaxsiyati va mohiyatini yorqin va to'g'ri tasvirlash vositasi sifatida qo'llaydi.

Xayriddin Sultonov og'zaki portret yaratishda qo'llagan asosiy usullardan biri kuzatishdir. Sultonov odamning nutqi, imo-ishoralari va xulq-atvoridagi eng mayda detal va nuanslarni sezish imkonini beradigan o'tkir kuzatuvchanlik qobiliyati bilan mashhur. Sultonov o'z mavzularini sinchkovlik bilan kuzatar ekan, ularning mazmun-mohiyatini o'z so'zi orqali yetkaza oladi, haqiqiylik va teranlik bilan jaranglagan yorqin va ta'sirchan portret yaratadi.

Sultonovning og'zaki portret yaratishga yondashuvining yana bir muhim jihati empatiyadir. Sultonov o'z sub'ektlariga nisbatan chuqur hamdardlikka ega bo'lib, bu unga ular bilan chuqur va yaqin darajada bog'lanish, ularning fikrlari, his-tuyg'ulari va motivlarini tushunishga imkon beradi. Bu hamdardlik Sultonovga nafaqat to'g'ri va mushohadali, balki rahm-shafqat va tushunish tuyg'ulari bilan sug'orilgan, o'z mavzularining insoniyligi va murakkabligini ta'kidlaydigan portretlar yaratish imkonini beradi.

Kuzatish va hamdardlikdan tashqari, Sultonov og'zaki portretlarni yaratish uchun bir qator texnika va strategiyalarni ham qo'llaydi. Ana shunday uslublardan biri jonli va tasviriy tildan foydalanish bo'lib, u Sultonovga o'z so'zlari orqali o'z sub'ektlarini jonlantirish, ularning kimligi va nimani anglatishini boy va batafsil tasvirlash imkonini beradi. Sultonov aniq va ta'sirchan tilni qo'llash orqali o'z mavzularining mazmun-mohiyatini ham jozibali, ham esda qolarli tarzda tasvirlay oladi. Bundan tashqari, Sultonov o'z ijodida hikoya qilish uslublaridan ham foydalanadi, portretlariga hikoya va latifalar to'qib, chuqurlik va kontekst hissini yaratadi. Sultonov o'z sub'ektlari haqida hikoya qilib, ularning hayotiy tajribalarini tasvirlash orqali yuzaki kuzatishlar doirasidan tashqariga chiqadigan yanada yaxlit va nozik portretni taqdim eta oladi, o'z sub'ektlarining ichki dunyosi va ularni shakllantiruvchi kuchlar haqida tasavvur beradi.

Sultonovning og'zaki portret yaratishga yondashuvining yana bir muhim jihati bu haqiqiylikdir. Sultonov o'z ishida halollik va oshkoralik kuchiga ishonadi, o'z ishining mazmun-mohiyatiga to'g'ri keladigan, ularning o'ziga xos fazilatlarini va xislatlarini aks ettiruvchi portretlar yaratishga intiladi. Sultonov o'z mavzulariga sodiq bo'lib, qolip va klişelardan qochgan holda, o'z sub'ektlarining asl ruhini hurmatli va tushunarli tarzda aks ettirib, chinakam, ta'sirchan va jarangdor portretlar yarata oladi. Qolaversa, Sultonovning og'zaki portret yaratishga yondashuvi rang-baranglik va individuallikni chuqur qadrlashi bilan ajralib turadi. Sultonov o'zi duch kelgan har bir shaxsning o'ziga xosligini tan oladi va inson tajribasining boyligi va murakkabligini tan oladi. Sultonov ana shu xilma-xillikni o'zlashtirib, o'z sub'ektlarining individualligini ulug'lash orqali o'zi tasvirlagan har bir shaxsning o'ziga xos qadriyati va go'zalligini e'tirof etgan holda qamrab oluvchi, hurmatli va kuch-quvvat beruvchi portretlar yaratishga qodir.

Sultonov ijodida bu uslublardan tashqari O'zbekiston madaniyati va jamiyati aks ettirilgan. U til, tasvir va mavzularni qo'llash orqali o'z ona yurtining urf-odatlarini, e'tiqodlarini va an'analarini yoritib bera oladi. Bu uning og'zaki portretlariga boylik va chuqurlik qo'shadi, chunki ular nafaqat xayoliy qahramonlar, balki katta madaniy o'ziga xoslikning vakillari hamdir. Sultonovni boshqa yozuvchilardan ajratib turadigan jihati uning qahramonlari mohiyatini bir necha so'z bilan ifodalay olishidir. Bir nechta yaxshi tanlangan tafsilotlar bilan u o'qishni tugatgandan so'ng uzoq vaqt davomida o'quvchi ongida saqlanib qoladigan yorqin va nozik portret yaratishga qodir. Tilning bunday tejamkorligi Sultonovning yozuvchi mahoratidan, inson tabiatini chuqur anglaganidan dalolatdir.

Sultonov ijodi ham hissiy teranligi, samimiyligi bilan ajralib turadi. Uning qahramonlari shunchaki karikatura yoki stereotiplar emas, balki o'z umidlari, qo'rquvlari va istaklari bilan to'liq amalga oshirilgan shaxslardir. Bu hissiy rezonans uning og'zaki portretlarini shunchalik ta'sirchan va esda qolarli qiladi, chunki ular inson tajribasi haqidagi universal haqiqatlarni gapiradi. Qolaversa, Sultonov ijodida ko'pincha o'zlik, mansublik va hayot mazmunini izlash mavzulari o'rganiladi. O'z qahramonlarining kurashlari va g'alabalari orqali u umuminsoniy tajriba va o'z-o'zini kashf qilish intilishlarini yoritishga qodir. Bu uning og'zaki portretlariga falsafiy chuqurlik qo'shadi va ularni shunchaki hikoya qilishdan tashqariga ko'taradi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Xayriddin Sultonov nasrida nutqiy portret usullari Sultonov tomonidan og'zaki portretlar yaratishda qo'llagan texnika va usullarning qiziqarli va chuqur tadqiqidir. Sultonov o'zining o'tkir mushohada, chuqur hamdardlik va ijodiy hikoya qilish qobiliyati tufayli o'z mavzularining mazmun-mohiyatini chinakam, jozibali va mazmunli aks

ettira oladi. Sultonov o'z ijodida rang-baranglik, individuallik va haqiqiylikni qamrab olgan holda, og'zaki portretlar yaratish san'atiga qimmatli nuqtai nazarni taqdim etadi, nutqning inson tajribasining murakkabligi va go'zalligini aks ettiruvchi vosita sifatidagi kuchini ta'kidlaydi. Umuman olganda, Xayriddin Sultonov nasrida nutqiy portret usullari mohir adibning badiiyligi va mahoratini yoritib beruvchi qiziqarli mavzudir. Sultonov obrazlilik, metafora, dialog va madaniy tushunchalarni qo'llash orqali boy, ta'sirchan va chuqur aks sado beruvchi og'zaki portretlar yarata oladi. Uning ishi inson tajribasining murakkabligi va go'zalligini tasvirlash uchun til va hikoya qilish kuchining guvohi bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Mo'siddinova O'g'iloy. Xayriddin Sultonning hikoyalarida portret // *Intellectual Education Technological Solutions and Innovative Digital Tools*. – 2023.
2. Adilova Fanuza. Xayriddin Sulton qissalarida milliy ruh va obrazlar poetikasi // *O'zbekiston: til va madaniyat*. – 2023.
3. Sabirdinov Akbar G'ofurovich, Mo'minov Muhriddin Zuhridin o'g'li. Xayriddin Sulton qissalarida badiiy tasvir va syujet // *ORIENS*. – 2022.
4. Tursunova Shohsanam. Xayriddin Sultonning qahramon yaratish mahorati // *Zenodo*. – 2022.
5. Ulug'ov Abdulla. Xayriddin Sulton asarlarida hayot hodisalarining aks ettirilishi // *O'zbekiston: til va madaniyat*. – 2023.

INNOVATIVE
ACADEMY